

NORSK OLJEMUSEUM ÅRBOK 2007

Frigg – gassfeltet som ble kulturminne

Av Kristin Øye Gjerde

Foto: NOM/Jan A.
Tjemsland

Produksjonen på Frigg ble stengt ned presis kl. 7.00 den 26. oktober 2004. Etter 27 års sammenhengende og sikker drift hadde den norske delen av Friggfeltet levert 116 milliarder m³ gass, som i sin helhet var eksportert til Storbritannia. Gassen som var produsert på norsk side, hadde en verdi på 95 milliarder kroner (2007 kr). På 1980-tallet da produksjonen var på det høyeste, leverte Frigg alene 17 milliarder m³ gass per år til britene. Det utgjorde over en tredjedel av landets behov for gass til husholdningene og til å holde industrien i gang.

Etter at brønnene var plugget og stengt ned, fortsatte arbeidet med fjerning og opprydning. Frigg er det første feltet på norsk sokkel som fjernes i sin helhet. Hele fjerningsoperasjonen er beregnet ferdig i 2012. Avslutningsplanen, som var blitt godkjent av både norske og britiske myndigheter, sa at alt skulle renses og fjernes bortsett fra betongunderstellet til tre plattformer. Disse betongkolossene vil bli stående igjen som minnesmerker over gassfeltet.

Kristin Øye Gjerde (f. 1955) er senior forsker ved Norsk Oljemuseum, og er prosjektleder for Kulturminne Frigg. Hun er utdannet cand. philol med historie hovedfag ved Universitetet i Bergen 1993. Hun har vært forfatter og medforfatter i en rekke bøker innen skipsfart, elektrisitetshistorie og lokalhistorie blant annet *Stavanger er stedet. Oljeby 1972-2002* (2002). Hun er medforfatter av boken om *Nordsjødykking og pionerdykkerne* som skal gis ut i 2009. Hun er også en av forfatterne av firebindsverket om *Stavanger bys historie* som skal gis ut i 2012.

Kulturminne Frigg

3. mars 2008 ble to nye minnesmerker over Friggfeltet presentert ved Norsk Oljemuseum. Da åpnet utstillingen Remember Frigg – gassfeltet som ble kulturminne, og dokumentasjonsprosjektet Kulturminne Frigg ble lansert. Nettstedet Kulturminne Frigg er inngangsporten til all dokumentasjonen og historien som er samlet for å bevare minnet om denne gassfabrikken som befant seg på grensen mellom Norge og Storbritannia.

Logoen til Kulturminne Frigg er inspirert av den norrone kjærlighets- og fruktbarhetsgudinnen Frigg samt symbolet for severdighet.

Nettstedet www.kulturminne-frigg.no er resultat av et treåring arbeid utført i regi av Norsk Oljemuseum på oppdrag fra Total og finansiert av lisenspartnerne. Viktige deltakere i arbeidet med å ta vare på og tilgjengeliggjøre alt kildematerialet har vært Statsarkivet i Stavanger og Nasjonalbiblioteket i Rana. Et så stort samarbeidsprosjekt med mange institusjoner og personer involvert har stilt høye krav til kreativitet, fagkunnskap, utholdenhet og toleranse mellom partene!

Da prosjektet startet, hadde vi erfaringen fra Kulturminne Ekofisk å bygge på, men Kulturminne Frigg er på mange måter en videreutvikling og videreforedling, ikke minst i presentasjonsform. Det er også unikt at prosjektet har hatt et søsterprosjekt i Aberdeen som dokumenterer kompressorplattformen MCP-01 og rørledningene til mottaksterminalen St Fergus. Det er det første industrielle kulturminneprosjektet innen oljesektoren i Storbritannia. Vi er stolte av å ha kunnet bringe videre våre erfaringer på dette området til britene. Helt fra starten har det vært lagt vekt på at Kulturminne Frigg på nett skulle være tilgjengelig i både norsk og engelsk språkversjon.

Organisering av prosjektet

Det var i forbindelse med høringen for avslutningsplanen for Friggfeltet at spørsmålet om en historisk dokumentasjon av feltet dukket opp. Riksantikvaren kommenterte at det burde gjennomføres et kulturhistorisk dokumentasjonsprosjekt av Frigg som et betydningsfullt industrianlegg i Norge. Disse kommentarene ble støttet av Miljøverndepartementet. På denne bakgrunn ble det etablert dialog mellom Total og Norsk Oljemuseum med sikte på å igangsette et dokumentasjonsprosjekt.

Riksantikvaren har fulgt opp prosjektet gjennom deltakelse i prosjektrådet. Videre har rådet bestått av lederen for Frigg fjerningsprosjektet i TOTAL E&P NORGE AS, Statsarkivaren i Stavanger, assisterende nasjonalbibliotekar, sjefsingeniør i Oljedirektoratet og direktøren for Norsk Oljemuseum. Undertegnede har vært prosjektleder. Det er imidlertid prosjektgruppen på bildet nedenfor som har stått for utførelsen av prosjektet sammen med flere medarbeidere i de respektive organisasjonene.

Foto: NOM/Sindre H. Jørgensen

Prosjektgruppen for Kulturminne Frigg: Fra venstre Harald Tonnesen NOM, Vigdis Bergstad STAS, Jan Tjemsland NOM, Inger Barstad TOTAL, Lennart Styve Netpower, Trude Meland NOM, Synnøve Hageberg NOM, Gunleiv Hadland NOM, Lars Gaustad NB, Kristin Øye Gjerde NOM, Odd Svendsen TOTAL, Finn Kjøgh NOM og Svein Terje Piscani Forland NOM. Inger Nybo TOTAL, Torkel Thime og Malin Mathiesen STAS var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Utvalg av kildemateriale fra Frigg

Da prosjektet startet i 2005, var den første oppgaven å etablere en oversikt over omfanget av de forskjellige kategoriene kildemateriale som fantes. Deretter måtte det gjøres et utvalg som ville være tilstrekkelig for å dokumentere Frigg for fremtidige generasjoner. Den forholdsvis ambisiøse målsettingen var å gjøre et utvalg av arkivmateriale, gjenstander, foto, film, intervjuer, radioklipp, tegninger, publikasjoner osv, som er dekkende for alle aspekter av feltets historie og som kan gi ettertiden et helhetlig og nyansert bilde av det som en gang fantes, og en mulighet til å forstå hva som foregikk og hvilken betydning det fikk for industri- og samfunnsutvikling.

Prosjektet har foregått innen økonomiske rammer som også har vært med å sette begrensninger for omfanget av innsamling av forskjellige kildetyper. Det har heller ikke tillatt noen større fordypning i det innsamlede materialet i denne omgang. Søsterprosjektet i Aberdeen har operert som selvstendig prosjekt med egen finansiering fra Total UK.

På Friggfeltet er fem installasjoner valgt ut for grundig dokumentasjon. Det har virket styrende på alt innsamlingsarbeidet. Plattformene det gjelder er: **CDP1**, Concrete Drilling Platform 1, en bore- og produksjonsplattform på den britiske siden av Friggfeltet. Videre er det **TP1**, en av to gassbehandlingsplattformer på Frigg. Den sto på den britiske siden av grenselinjen og prosesserte gassen fra bore- og brønnhodeplattformen CDP1 før gassen ble transportert gjennom den britiske rørledningen til St Fergus i Skottland. TP1 står for Treatment Platform No. 1 og betyr behandlingsplattform nr. 1. **DP2** var bore- og produksjonsplattformen på den norske siden av Friggfeltet. **TCP2** (Treatment

Compression Platform 2) som også sto på norsk side, behandlet gassen fra boreplattformen DP2. Boligplattformen **QP** (Quarters Platform) var boligplattform for TP1 og TCP2, men den var også nervesenteret for Friggfeltet med kontrollrom, helikopterdekk og telekommunikasjonsutstyr. QP sto på den britiske siden av feltet. Rørledningene fra feltet til St Fergus mottaksterminal samt kompresjonsplattformen MCP-01 har blitt dokumentert av det britiske dokumentasjonsprosjektet.

På de fjernstyrte undervannsinstallasjonene på satellittfeltene var det naturlig nok ikke stasjonert noen arbeidere! Ut fra praktiske hensyn ble det bestemt at undervannsinstallasjonene Nordøst Frigg, Østfrigg og Lille-Frigg samt det interne rørledningssystemet bare skulle beskrives i prosjektet. Det samme gjaldt det havarerte plattformunderstellet DP1 og flammearnet FP. Odin og Frøy som leverte henholdsvis gass og olje gjennom Friggkomplekset er også bare beskrevet i dette prosjektet.

Hva er tatt vare på fra Frigg?

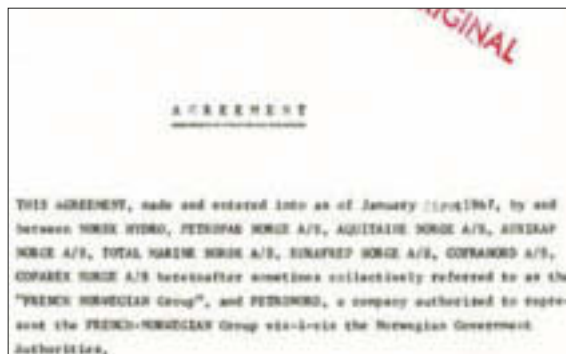
Flere ulike typer kildemateriale har blitt valgt ut for å gi ettertiden et «avtrykk» av industrianlegget som nå er i ferd med å fjernes for godt. Den mest omfangsrike kildetyperen er saksarkiver/papirarkiver, deretter kommer gjenstander, trykket materiale, foto, film, radioklipp og intervjuer.

Arkiver

Statsarkivet har gjort utvalget av arkivmaterialet fra Friggfeltets historie med henblikk på å:

- 1) dokumentere bedriftens funksjoner i samfunnet
- 2) bevare informasjon om forhold i samfunnet og samfunnsutviklingen
- 3) dokumentere personers og virksomheters rettigheter og plikter i forhold til det offentlige og hverandre
- 4) dokumentere arkivskapende virksomheters rettigheter og plikter i forhold til andre instanser
- 5) dokumentere prosessen i form av tegninger og driftsdokumentasjon

Blant arkivmaterialet som er tatt vare på finnes blant annet avtalen som bekrefter petronordsamarbeidet.

Arkivmaterialet som er samlet inn dokumenterer utviklingen og driften på Friggfeltet samt deler av den landbaserte virksomheten. Materiale som ikke finnes andre steder har blitt gitt første prioritet. Informasjon som blir tatt vare på av Oljedirektoratet og Olje- og Industridepartementet har ikke blitt valgt ut i dette prosjektet.

I utgangspunktet var det anslagsvis 5000 hyllemeter Friggarkiver hos Total. Av dette har 160 hyllemeter blitt valgt ut til dokumentasjonsprosjektet. Gjennom ordning og registrering har omfanget blitt redusert til det halve. Arkivmaterialet har blitt registrert i Asta.¹

Tegninger er en egen kategori innen arkivdelen. Av anslagsvis mellom 70.000 – 100.000 tekniske tegninger fra Frigg tar Statsarkivet vare på ca. 250 av dem. Det har vært et poeng å bevare flere forskjellige typer tegninger som flyt skjemaer, kunst tegninger, perspektiv tegninger, geologiske kart og kart over brønnbaner osv.

Gjenstander

Ved prosjektets slutt befinner 308 gjenstander fra Frigg seg i Norsk Oljemuseums magasiner. Som eksempler kan nevnes en rekke modeller av installasjonene på Frigg, grenseskiltet og en rekke andre skilt fra plattformene, kontrollpaneler, hotline telefon osv. Alle gjenstandene er beskrevet og registrert i Primus databasen ved Norsk Oljemuseum. På

*Flere av gjenstandene som er samlet inn og tatt vare på er mulig å se i utstillingen «Remember Frigg – gassfeltet som ble kulturminne». Her ses en lofteklave i taket og på veggen ses både redningsbøye, intern-telefon som hang på QR skilt på fire språk og kontrollpanelene til gassturbinene Monika og Elias.
Foto: NOM/Jan A. Tjemsland*

¹ De avdelingene som har deponert materiale ved statsarkivet er: Health, Safety, Environment, Quality (HSEQ), HR, Public Affairs, Corporate affairs, Gas & Public affairs, Management, Legal, Marine Structure Department (MSD), Commercial and Licence Administration (CLA) East Frigg, CLA, Coordination, Exploration, Drilling Platform 2 (DP 2), Engineering, Cessation project, Workers Union, Hovedverneombud (HVO), Helsearkivet, Insurance, Frigg Field operation (Offshore field manager), Human Resources, Mikrofilm på 1367 filmruller, Elf Aquitaine Norge Offshore Forening (EANOF).

sikt skal alle gjenstandene fotografers. Den største gjenstanden er en brønnventil som veier hele 30 tonn, og som på grunn av størrelsen må stå ute. Det er en utfordring for Oljemuseet å bevare så store gjenstander, og det er et beklagelig faktum at vi ikke har kapasitet til å ta vare på den ti meter lange brobiten fra grensen mellom Norge og Storbritannia som nå troner utenfor inngangen ved museet. Den må dessverre gå til skrap når utstillingsperioden er over.

Bibliografi

For at alle skal kunne få tilgang til det som er skrevet om Frigg har Oljemuseet sendt et utvalg av publikasjoner til scanning og OCR behandling hos Nasjonalbiblioteket. Dermed er disse publikasjonene søkbare og lesbare på nettet: Elf Link 1988-1998, Elf Monthly, Frigg Area Cessation News, årsmeldinger samt diverse artikler fra Norsk Oljemuseums årbok. Bøker, brosjyrer og andre mindre publikasjoner er registrert i BIBSYS og kan dermed søkes opp i felles søket sammen med artikkelstoff som er lagt inn i Oil databasen.

Film, NRK radio og foto

Film er en interessant kildekategori med unik evne til å fortelle levende historie. På nettsidene er mer enn 50 filmer tilgjengelige og kan sees i sin fra begynnelse til slutt. Filmene har blitt digitalisert og er gitt til Nasjonalbiblioteket som har registrert dem i databaseprogrammet MAVIS.

NRKs radioarkiv er en annen unik kilde med høy grad av tidskoloritt. Nasjonalbiblioteket har lastet ned et tjuetalls radioklipp som omhandler Frigg historien. Klippene omhandler for eksempel viktige avtaler, arbeidslivet på Frigg og satellittfeltene. Søkeordene som har blitt brukt er Frigg, Nordøst Frigg, Øst Frigg, Odin, Lille-Frigg, Frøy og St Fergus. Radioklippene kan i sin helhet høres fra søkesidene i nettstedet.

Ut fra en total mengde på ca 10 000 foto er det valgt ut mer enn 3200 for bruk i prosjektet. Det omfatter byggebilder, bilder av eksteriører og interiører, portretter, bilder fra arbeidsliv og fra sosialt liv om bord. Oljemuseets fotograf var selv ute på feltet før det ble stengt ned og tok vanlige foto samt 360 graders bilder – som gir en unik mulighet i å orientere seg i det som en gang fantes på Frigg. Ellers består fotosamlingen av historiske foto fra Totals arkiv samt foto tatt av ansatte på Frigg. Tidligere ansatte har bidratt med en rekke foto som dekker andre sider ved livet om bord enn de offisielle fotoene, og de med best kvalitet er tatt med i prosjektet. Oljemuseet hadde også en egen fotosamling fra før, hovedsakelig byggebilder fra Aker-samlingen. Alle disse fotoene er registrert i Primus fotodatabase og er søkbare gjennom felles søket. I tillegg er rundt 2700 foto av teknisk karakter fra Totals Cessation web tilgjengelige via artiklene om plattformene på nettstedet. Disse bildene

ble tatt som dokumentasjon i forbindelse med fjerningsprosjektet som skal være ferdig innen 2012.

Intervju

Valg av intervjuobjekter har hatt sine egne utvalgskriterier. For å få en nærmere forståelse av gangen i produksjonsprosessen har personer med tilknytning til ulike deler av prosessen blitt valgt; geologi/reservoar, boring, brønn, drift, kommunikasjon, vedlikehold og ulike støttefunksjoner offshore som sikkerhet, sykepleier og forpleining. En person som har vært sentral når det gjelder salg av gass har også blitt intervjuet.

Torbjørn Olsen (sitter) var et av intervjuobjektene som fortalte som jobben sin på Frigg. Bildet er fra nedstengingen Frigg. Foto: NOMs fotoarkiv.

Personer med lang erfaring har vært prioritert. Til sammen har 11 personer blitt intervjuet. Antallet skulle gjerne vært større, men kapasiteten i prosjektet har satt sine begrensninger. Intervjuene har blitt skrevet ut og befinner seg i sin helhet hos Norsk Oljemuseum. Utdrag fra intervjuene kan leses på nettstedet.

Hvordan finne fram i Friggsamlingen?

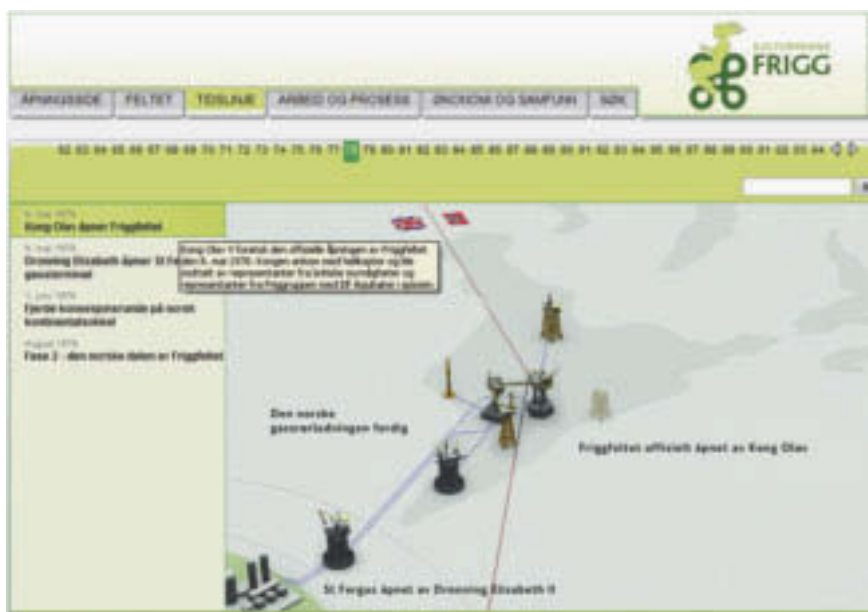
Nå har Friggfeltets historie bokstavelig talt landet på Norsk Oljemuseum – i form av en utstilling og et nettsted. Mens utstillingen Remember Frigg – gassfeltet som ble kulturminne vil bli stående halvannet års tid, vil nettstedet Kulturminne Frigg ha en levetid med et «evig» perspektiv. Kunnskapen om Friggs historie skal være tilgjengelig både om 100 og 200 år.

Nettstedet <http://www.kulturminne-frigg.no/> er bygd opp med en enkel logikk som raskt skal kunne gi et overblikk over hva feltet omfatter, en historisk oversikt, hvordan prosessen virket og ringvirkningen av Frigg. Videre er det en Søk-funksjon som fører ned til kjelleren og alle databasene i prosjektet. Fra hvert av de fire hovedområdene skal brukeren kunne grave seg dypere ned i stoffet via oversiktsartikler som i tillegg har mye relatert stoff knyttet til seg.

Feltet presenterer alle installasjonene både over og under vann, inkludert rørledningene samt reservoaret langt nede i dypet. Her er det artikler om den enkelte installasjon som forteller om bygging, drift, ombygginger og til sist en tabell der alle harde fakta er samlet. Fra artiklene på noen av installasjonene er det linker til 360 graders bilder som gir en veldig god oversikt over plattformene både utvendig og innvendig. Installasjonene er videre gjennomdokumentert på «Cessation weben» der en kan gå en «clickwalk». Ved å velge en modul på en plattform kan en klikke på røde piler som fører fram til et bilde fra dette stedet. Videre kan en klikke inn på linker til ODS sider med informasjon om alle brønnene osv, til scannede artikler, til filmsnutter og til foto. Når en velger «På havets bunn» skrur havet av - bokstavlig talt. På havbunnen kommer undervannsinstallasjonene og rørledningene tydelig fram. Fra «Reservoaret» får en informasjon om gassfeltet 1800 meter under havbunnen. Her er det informasjon om geologi, reservoaret og borer og brønner på Frigg.

Tidslinjen tilbyr en rask måte å få en oversikt over oppbygging, drift og til sist avviklingen av Friggfeltet. Ved å klikke på tidspilen ser en hvordan

Ved å klikke på tids-pilen ser en hvordan feltet utviklet seg fra år til år.

bildet av feltet endrer seg fra de første undersøkelser startet i 1962 via funnet i 1971 og den offisielle åpningen av feltet foretatt av kong Olav V i 1978. På 1980-tallet og 1990-tallet ble satellittfeltene tilknyttet og i oktober 2004 stengte produksjonen for godt. For å få en større fordypning kan en åpne artikler på det enkelte årstall. Fra de mer enn hundre artiklene kan en klikke inn på linker og se på film, høre radioklipp, se flere foto og så videre. Her ligger mange godbiter som levendegjør Norges tidlige oljehistorie!

Prosesslinjen kombinerer forholdet menneske – maskin på gassinstallasjonene. Her forklares hva som skjer fra gassen kom opp fra brønnene til den ble sendt i rørledningene til Skottland. På en dynamisk og pedagogisk måte forklares hvordan brønner ble vedlikeholdt, separatorene og kompressorer virket, hvordan gassen ble tørket ved å presses gjennom glykol før den var klar for eksport. En får også vite hvilket arbeid som ble utført i de forskjellige delene av prosessen på Frigg, samt alle støttefunksjonene offshore fra plattformledelse, sikkerhet, kontrollrom, kommunikasjon og ikke minst forpleining. Via artikler får en også innblikk i hvordan det var å leve i et slikt 24-timers samfunn i arbeid og fritid, hvordan høytider ble feiret osv.

Økonomi og samfunn presenterer artikler om ringvirkninger i samfunnet som skyldes oppbygging, drift og til sist avvikling av Friggfeltet. Ting som ikke har vært direkte knyttet til driften av feltet som forskningsaktiviteter knyttet til fjernstyrte undervannsinstallasjoner, unitiseringsavtalen, virkninger av Frigg på britiske byer ved overgang fra bruk av kull til

